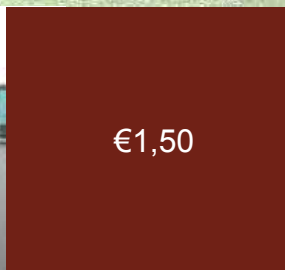
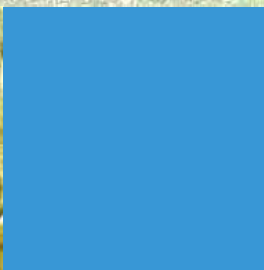

Via Centrum

Romeinse wandeling door het centrum van Nijmegen

€1,50

GEMEENTE

Nijmegen

*Lengte:
3,7 km.*

*De route kan na
punt 10 worden
ingekort tot
1,8 km.*

*Start van de route:
het Kelfkensbos.*

Inleiding

Romeinse wandeling door Nijmegen-Centrum

Nijmegen was ooit de grootste en belangrijkste Romeinse plek van Nederland. Vanaf ongeveer 20 voor Christus tot 400 na Christus bewoonden de Romeinen dit gebied. Ze bouwden hier een legerkamp met een imposant hoofdgebouw zo groot als de St. Stevenskerk, maar ook een amfitheater, markten, tempels en badhuizen. De Romeinen hebben niet op één plek in Nijmegen gewoond en gewerkt, maar op drie verschillende plekken: grofweg in Nijmegen-Oost, Nijmegen-Centrum en Nijmegen-West. Deze plekken hebben elk op hun eigen tijd, een eigen rol gespeeld. Helaas is hier weinig meer van te zien in de stad van nu. Gebouwen zijn in de loop der tijden gesloopt, bouwmaterialen zijn hergebruikt en gebruiksvoorwerpen zijn langzamerhand vergaan. Vaak zien we alleen in de grond nog iets Romeins terug. Maar dat gaat veranderen. De gemeente is gestart met een project om het Romeinse verleden weer zichtbaar te maken. Onderdeel daarvan zijn drie wandelroutes, respectievelijk Via Oost, Via Centrum en Rondje Oud West.

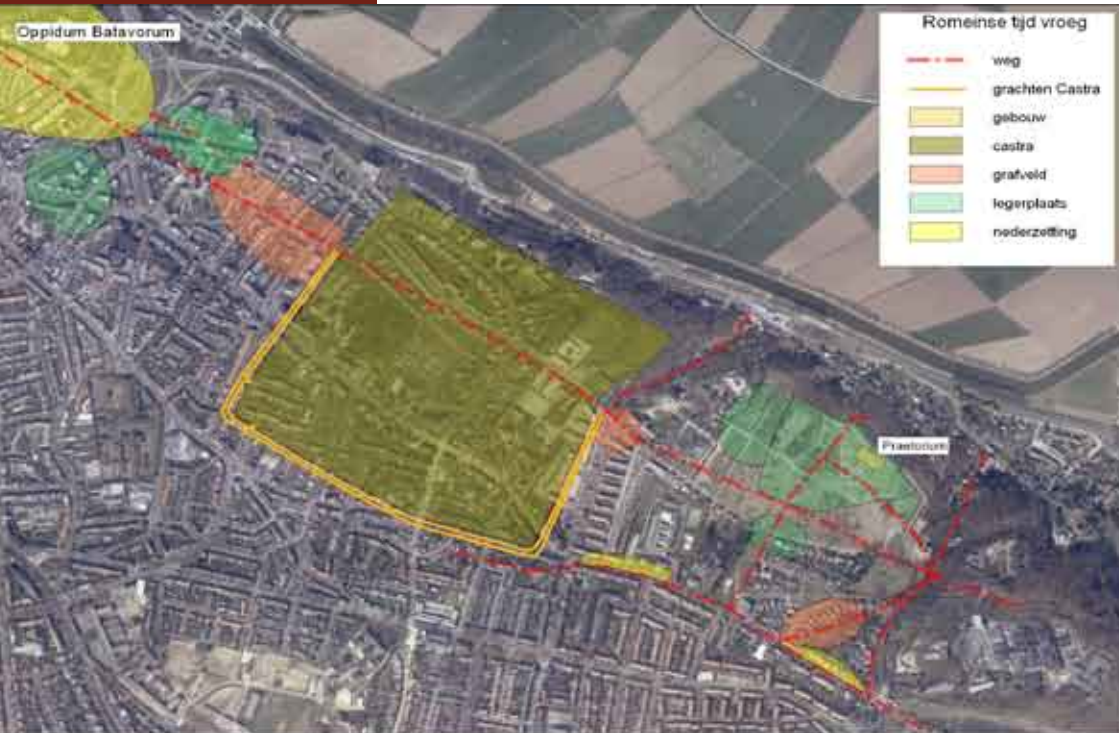
Limes

Romeins Nijmegen vormde een belangrijke schakel in de limes, de grens van het voormalige Romeinse Rijk. De limes is een soort verdedigingslinie die dwars door Europa loopt en Nederland doorsnijdt van Nijmegen tot Katwijk aan Zee. Limes is Latijn voor 'grens' en 'pad'. De linie bestaat uit een systeem van versterkingen (wachttorens en forten), transportroutes en nederzettingen. Het verdedigingssysteem werd aangestuurd vanuit het militaire hoofdkwartier op de Nijmeegse heuvelrug. Nijmegen wordt daarom ook wel gezien als de hoofdstad van de Nederlandse limes.

De Romeinen in Nijmegen

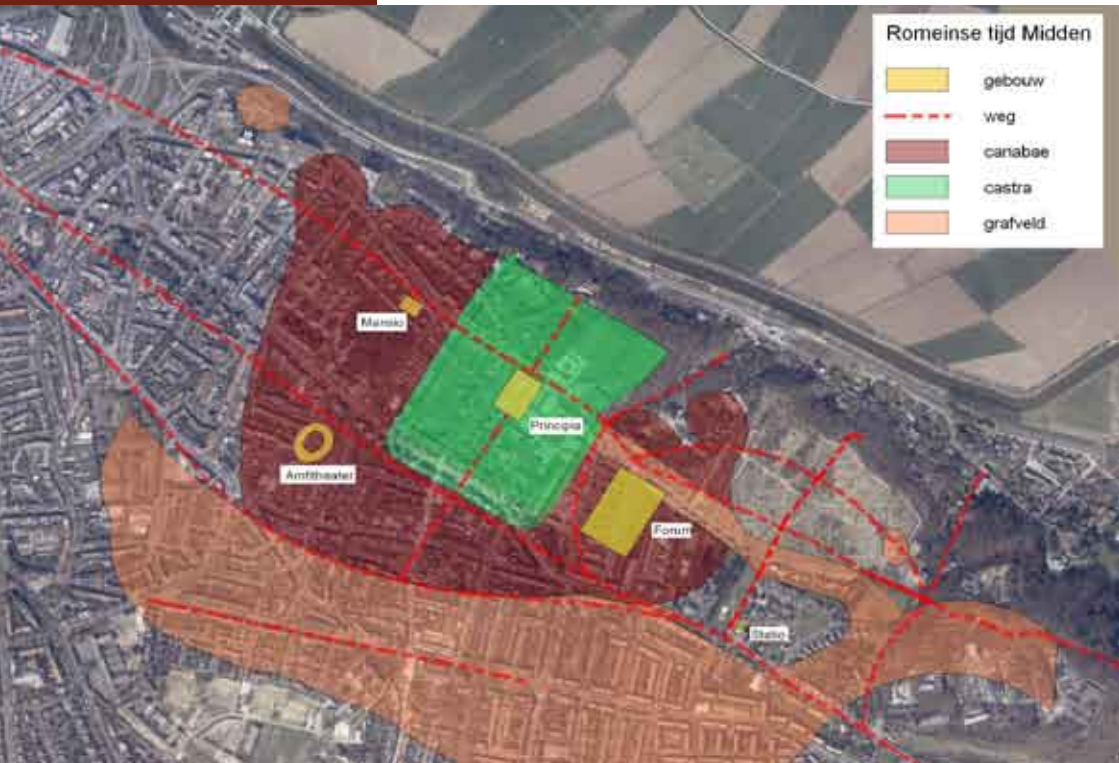
Vroeg-Romeinse periode, ± 20 v. Chr.- 70 n. Chr.

Rond 20 voor Christus trokken de Romeinen met een grote legermacht naar ons land. In Nijmegen-Oost legden ze op de Hunnerberg een groot legerkamp aan, gevolgd door een commandopost op het nog hoger gelegen Kops Plateau. Even daarna bouwden ze op en rond het Valkhof een hoofdstad voor de Bataven, *Oppidum Batavorum*.

Vroeg-Romeinse periode, geprojecteerd op de plattegrond van nu ± 20 voor Chr. - 70 na Chr.

De midden-Romeinse periode, ± 70 - 270 n. Chr.
Tijdens de Bataafse Opstand in 69-70 werd Oppidum Batavorum door brand verwoest. In Nijmegen-West werd een compleet nieuwe stad gebouwd, Ulpia Noviomagus. Deze stad kreeg rond het jaar 100 officiële stadsrechten en is daarmee met afstand de eerste en oudste stad van Nederland. In Nijmegen-Oost herbouwden de Romeinen het legerkamp op de Hunnerberg, eerst van hout en later in steen. Aan de Waalkade beneden het Valkhof lag in deze periode een kleine handelsnederzetting.

Midden-Romeinse periode, geprojecteerd op de plattegrond van nu ± 70 - 270 na Chr.

De laat-Romeinse periode, ± 270 - 400 n. Chr.

Na ongeveer tweehonderd jaar werd de stad Ulpia Noviomagus in West verlaten. De overgebleven bevolking trok zich terug rond het Valkhof, waar een imposant fort hen beschermde. Vlak na het jaar 400 namen de Franken de macht over en verdwenen de Romeinen geruisloos van het Nijmeegse toneel.

Laat-Romeinse periode, geprojecteerd op de plattegrond van nu ± 270- 400 na Chr.

VIA CENTRUM

Deze wandelroute voert vooral langs plekken uit de vroeg-Romeinse en laat-Romeinse tijd. Hier, op en rond het Valkhof, begon en eindigde de Romeinse aanwezigheid. Op deze plek lag de oudste stedelijke nederzetting van Nederland, Oppidum Batavorum. Het laat-Romeinse castellum op het Valkhof was de laatste versterking die in naam van het Romeinse Rijk werd verdedigd. Tijdens de midden-Romeinse periode was het hier betrekkelijk rustig. De latere binnenstad van Nijmegen lag precies tussen twee bruisende centra: de stad Ulpia Noviomagus in het westen en de legerplaats van het Tiende Legioen in het oosten, met kampdorp en amfiteater. Wel lag er een handelsnederzetting aan de voet van het Valkhof, mogelijk met een haven. De rust zal vooral zijn verstoord door intensief verkeer tussen haven, stad en legerplaats.

De route begint op het Kelfkensbos, waar twee visualisaties een indruk geven van de gelaagdheid van deze plek. De godenpijl staat symbool voor de vroeg-Romeinse stad Oppidum Batavorum, de oudste stad van Nederland. De grachten en de walmuur die te zien zijn in de bestrating representeren de laat-Romeinse tijd.

1 Godenpijler in Oppidum Batavorum

De zonnewijzer verwijst naar de 'godenpijler' die ongeveer op deze plek heeft gestaan. Keizer Tiberius liet de godenpijler rond het jaar 17 oprichten in het kersverse stadje Oppidum Batavorum. De pijler staat symbool voor het begin van de Romeinse invloed in onze streken. Het onderste deel van de zonnewijzer is een kopie van een gedeelte van de godenpijler. De pijler diende als uithangbord van de Romeinse cultuur. De keizer zelf staat er ook op, als overwinnaar. De godin Victoria kroont hem met een lauwerkrans. U ziet ook Diana, godin van de jacht, Ceres, godin van de landbouw en Apollo, god van de kunsten en muziek. Twee van de zes blokken waaruit de pijler bestond, zijn in 1980 teruggevonden op dit plein, en nu te zien in Museum Het Valkhof.

Oppidum Batavorum is rond het begin van onze jaartelling gesticht als hoofdstad van de Bataven. De stad strekte zich uit van het Trajanusplein tot aan de Grotestraat en van Mariënborg tot aan de Waal. De stad was ongeveer 20 ha groot. Batavenleider Julius Civilis liet de stad in brand steken tijdens de Bataafse Opstand in het jaar 70.

2 Grachten en vestingmuur uit de laat-Romeinse tijd

Met reliëfsteentjes op het plein is het tracé van een wal met stenen muur beschermd in de vierde eeuw de laat-Romeinse vesting op het Valkhof. Meer informatie over deze vesting komen we straks tegen bij punt 4.

Ga het bruggetje over richting het Valkhof. Vanaf het bruggetje ziet u rechts beneden, vlak bij het voetgangersbord, een kunstwerk (3).

3 Monument uit Tongeren

Wat Nijmegen voor Nederland is, is Tongeren voor België: de oudste stad van het land. In 1987 vierde Tongeren haar tweeduizendjarige bestaan. Ter gelegenheid van dat feest schonk de stad een afgietsel van dit beeld aan tien Romeinse zustersteden: Rome, Arlon, Tournai, Bavay, Metz, Keulen, Trier, Heerlen, Maastricht en dus ook Nijmegen. Het kunstwerk bestaat uit twee betonnen delen met aan de binnenkant reliëfs van menselijke figuren. Wie er doorheen loopt, voelt zich mogelijk een pelgrim in de tijd tussen steengestolde medereizigers. Tegelijk is het bedoeld als een symbolische, Romeinse lange-afstand-handdruk.

Loop de brug af, naar de ruïne aan uw rechterhand (4).

Het geschenk uit Tongeren.

4

Barbarossaruïne

U bent nu aangekomen op het Valkhof. De twee bouwwerken zijn rijksmonumenten, de aanleg van het park is rijksbeschermd. De heuvel als geheel is een archeologisch monument. De geschiedenis gaat hier ver terug: vanaf de prehistorie hebben mensen hun sporen achtergelaten. In de eerste eeuw lag hier een deel van Oppidum Batavorum. Een paar eeuwen later bouwden de Romeinen een groot fort of castellum, waar zowel burgers als militairen woonden. Zie ook punt 6. Aan de buitenzijde was het castellum beschermd door een aarden wal met een stenen muur en twee droge grachten. Deze zijn in reliëfsteentjes op het Kelfkensbos zichtbaar gemaakt. Het lijkt vreemd om die grachten op het Kelfkensbos aan te leggen terwijl de Voerweg als een diepe geul tussen Valkhof en Kelfkensbos loopt. Die geul bestond in de Romeinse tijd nog niet en is pas rond 1400 gegraven.

In de vijfde eeuw nam een Merovingische elite het fort over. Een van hun opvolgers, Karel de Grote, bouwde hier in de achtste eeuw een palts. Eind twaalfde eeuw, liet keizer Frederik I (Barbarossa) op dezelfde plaats een enorme burcht bouwen. Hiervan is een gedeelte van de keizerlijke troonzaal (aula regia) bewaard gebleven. Die resten zijn beter bekend als de Barbarossaruïne. Bouwmateriaal uit de Romeinse tijd werd voortdurend hergebruikt. Zo zijn de grote zuilen van de ruïne van Romeinse herkomst. De kapitelen stammen uit de tijd van Karel de Grote.

Loop verder het park in naar de zestienhoekige Sint Nicolaaskapel (5).

5

Sint-Nicolaaskapel

De Nicolaaskapel is gebouwd in de elfde eeuw en daarmee één van Nederlands oudste gebouwen. Zoals vaker in de Middeleeuwen zijn bij de bouw van deze kapel veel Romeinse stenen hergebruikt. De Romeinen haalden hun natuursteen vooral uit Duitsland. In de Eifel zijn steengroeven gevonden met inscripties van het Tiende Legioen, dat in Nijmegen gelegerd was. Een veelgebruikte steensoort is tufsteen, gestolde lava, dat te herkennen is aan de kleine gaatjes. U vindt tufsteen bij de ingangspartij van de kapel. De buitenkant van de muur was oorspronkelijk gepleisterd, zodat niet te zien was dat er diverse materialen waren gebruikt. Als u rond de kapel heen loopt ziet u stukken van Romeinse dakpannen in de muur verwerkt.

De versregel op het hekwerk is van de beroemde 17e-eeuwse dichter Constantijn Huygens. De vertaling luidt ongeveer: 'Hier stond Claudius en zag hij, knarsetandend en met grimmige blik, de adelaars (legioenstandaards) van de wrekende troepen naderen.' Huygens verwijst naar de leider van de Bataafse opstand, Claudius (Julius) Civilis en naar de historische gebeurtenis uit het jaar 70, toen Oppidum Batavorum door Bataafse opstandelingen werd bezet. Op het moment dat Julius Civilis de Romeinse troepenmacht zag, liet hij Oppidum Batavorum in brand steken en trok zich terug in de Betuwe. Kort daarna begonnen de vredesbesprekingen tussen de Romeinen en Bataven.

Ga de trap af en sla rechtsaf, zodat u aan de voet van de kapel uitkomt (6).

6 Romeinse hoektoren

De grijze, in het rond gemetselde stenen die u hier ziet vormen naar alle waarschijnlijkheid de basis van een hoektoren van het laat-Romeinse fort of castellum. Dit zou dan de enige plek in Nijmegen - en bovendien in heel Nederland - zijn waar bovengrondse bouwresten uit de Romeinse tijd te zien zijn. Het is niet uitgesloten dat de toren pas is opgericht tijdens de bouw van de palts van Karel de Grote (ca. 800) of later, maar dan wel met Romeins bouw materiaal. Vrijwel al het Romeinse bouw materiaal in Nederland is, bij gebrek aan natuursteen, in de Middeleeuwen hergebruikt. Deze hoektoren ontsnapte aan sloop doordat Frederik Barbarossa hem in de Middeleeuwen verwerkte in zijn burcht.

Laat-Romeins castellum, Portchester, Engeland.

Loop het pad terug en ga de trap af, tot de grote Veerpoorttrappen. U kijkt hier tegen het gebouw van de Lindenberg aan, waaronder in 1969 de grachten van het laat-Romeinse castellum zijn gevonden. Daal de Veerpoorttrappen af tot helemaal beneden. Sla linksaf, het straatje onder het Casino door. Aan het eind van het straatje ziet u aan uw rechterhand een vitrine (7).

Sla rechtsaf, de Steenstraat in. Aan de rechterkant vindt u de Losserpoort of Onze Lieve Vrouwepoort, een klein poortje van de middeleeuwse omwalling. Even verder ziet u links het laat-middeleeuwse Besiendershuis (8).

Steek de Steenstraat over, de Waalkade op. Sla rechtsaf, loop langs de café's en langs de voorkant van het Casino een klein stukje omhoog richting ingang (9).

7

Laat-Romeinse muur

Voorafgaand aan de bouw van het casino, zo'n twintig jaar geleden, vonden archeologen de resten van een muur uit de laat-Romeinse tijd. De muur was tachtig meter lang en op sommige plekken nog enkele meters hoog. De muur bleek niet te horen bij het castellum op het Valkhof, maar beschermde een kleine nederzetting aan de Waal. Helaas waren er geen wettelijke en financiële middelen om deze belangrijkste laat-Romeinse vondst van Nederland te behouden. Slechts een klein stukje werd teruggeplaatst in een vitrine. De rest van de muur ligt in brokstukken in de tuin van het voormalig Museum Kam (opgenomen in Via Oost). Dit drama was voor de gemeente Nijmegen aanleiding om een stadsarcheoloog aan te stellen. Zo heeft het verlies van dit monument er toe geleid dat Nijmegen zorgvuldiger is gaan omspringen met haar erfgoed.

8

Nogmaals de laat-Romeinse muur

Ook hier troffen archeologen de laat-Romeinse muur aan, op sommige plekken verwerkt in (inmiddels gesloopte) middeleeuwse panden. In de zijgevel van de nieuwbouw naast het Besiendershuis ziet u de doorsnede van de laat-Romeinse muur. De begeleidende overpeinzing is geschreven door wijlen Jules Bogaers, peetvader van de provinciaal-Romeinse archeologie. Voor een geheel andere overpeinzing moet u even terugkijken door de Steenstraat, in de richting van het casino. De Romeinse muur en de middeleeuwse muur liggen bijna op dezelfde plek. De middeleeuwse muur vormt de noordgrens van de toenmalige stad, terwijl de Romeinse muur het zuiden van een nederzetting aangeeft.

Loop enkele meters terug en vervolg uw weg onder langs het casino. Ga naar het verderop gelegen kunstwerk van blauwe, stalen buizen (10).

Novio Magus, Arie Berkulin.

Hoe kan dat? Archeologen denken dat de Waal in de Romeinse tijd zeker 100 tot 150 meter noordelijker stroomde. Genoeg ruimte voor een flinke nederzetting. We zullen dat nooit te weten komen: toen de Waal in de Middeleeuwen zuidelijker ging stromen, zijn alle sporen gewist.

9 Vloerverwarming

Aan de voorzijde van het Casino ziet u in een vitrine de resten van een Romeins huis dat hier is gevonden. Het huis behoorde tot de handelsnederzetting uit de midden- en laat-Romeinse tijd aan de Waalkade. Dat deze nederzetting welvarend was, blijkt uit de resten van de vloerverwarming of hypocaustum die u hier ziet. Alleen de rijken konden zich deze luxe veroorloven. U ziet twee vloeren, gescheiden door lage zuiltjes. In een aangrenzend vertrek lag een stookruimte, van waaruit warme lucht tussen de vloeren werd geblazen. Door een systeem van holle stenen kon de lucht haar overgebleven warmte kwijt aan de muren. Hedendaagse wetenschappers hebben berekend dat dit de meest efficiënte manier van verwarmen is. De Romeinen waren ook hierin hun tijd vooruit. Mocht u trouwens ooit nog het Casino bezoeken: binnen staat een replica van de godenpijler (zie punt 1).

10 Romeinse cijfers

Dit kunstwerk van Arie Berkulin heet 'Novio Magus' (1995). De kunstenaar kreeg de opdracht voor het maken van een monumentaal teken, dat beeld-

bepalend moest zijn voor de oostzijde van de Waalkade. Hij liet zich daarbij inspireren door het Romeinse verleden. Door zelf te bewegen, zien schippers, wandelaars en fietsers steeds een ander cijfer.

Inkorting route

Op dit punt kunt u kiezen voor een inkorting van de route. Ga in dat geval langs de route terug naar het Besiendershuis aan de Steenstraat (punt 8). Sla achter het Besiendershuis linksaf (Mussengas). Neem de Lieve Vrouwentrappen naar boven, het Groene Balkon op. Het Groene Balkon biedt een prachtig uitzicht over de Waalkade. De Romeinse, middeleeuwse en hedendaagse bebouwingsslagen liggen hier bovenop en naast elkaar. Volg het Groene Balkon een klein stukje richting Valkhof. Sla rechtsaf, de middeleeuwse Ottengas in. Einde weg links (Ridderstraat), neem bij het kruispunt het steegje rechts (Stockumstraat). Einde links (Burchtstraat) en de route oppakken bij punt 15.

Loop verder over de Waalkade richting spoorbrug (11).

Loop onder de spoorbrug door en volg het pad rond het gebouw van de Gelderlander (Simon Langendampad). Einde van de weg links (Nieuwe Hezelpoort), onder het spoorviaduct door (Joris Ivensplein), rechtdoor (Lange Hezelstraat) (12).

11

Romeinse brug

Aan de voet van de spoorbrug is in de jaren tachtig bij werkzaamheden aan de kade een grote hoeveelheid Romeins bouwmateriaal blootgelegd. Kruislings gelegen balken bleken te rusten op een aantal in de bodem geheide palen. Bovenop dit houten frame lagen nog enkele lagen natuursteen. Helaas is al het bouwmateriaal zonder wetenschappelijk onderzoek afgevoerd. Het is echter duidelijk dat het hier gaat om de fundering van een pijler van een Romeinse brug. Deze lag precies op de plek van de fietsbrug en zal zware stenen pijlers en een houten bovenwerk hebben gehad. De brug vormde een belangrijke verbinding met de Betuwe en de forten aan de Rijn.

Volg een aantal honderden meters de Lange Hezelstraat, Stikke Hezelstraat en Burchtstraat, tot aan het stadhuis aan uw rechterhand (13).

Opgraving Oppidum Batavorum 2005-2006.

Volg de Burchtstraat tot aan de C&A (14).

12 Romeinse weg

U volgt de komende honderden meters het tracé van de Romeinse hoofdweg die de legerkampen in Nijmegen-Oost verbond met de stad in Nijmegen-West, Ulpia Noviomagus. In het eerste gedeelte van de Lange Hezelstraat, tussen de Nieuwe Markt en de Bottelstraat, is de Romeinse weg tijdens rioleringswerkzaamheden in 1990 teruggevonden op een diepte van 2,5 meter. Het wegdek bestond uit grind. De Hezelstraat is sinds de Romeinse tijd continu in gebruik geweest en verdient daarmee de titel 'Oudste straat van Nederland'. De Romeinse weg bepaalde ook de middeleeuwse plattegrond van Nijmegen. De Hezelstraat werd in de dertiende eeuw op deze plek bekroond met een fraaie stadspoort. Daarvoor gebruikte men vooral bouwmateriaal uit de gebouwen van de Romeinse stad Ulpia Noviomagus, die toen nog deels overeind stonden. Ook op die manier legden de Romeinen de basis voor de middeleeuwse stad. Verderop zijn langs deze weg overall Romeinse graven gevonden, bijvoorbeeld onder de kelders van nr. 46-52.

13 De grenzen van Oppidum Batavorum

U wandelt de vroeg-Romeinse nederzetting Oppidum Batavorum binnen. Als u heel in de verte naar het Kelfkensbos en Museum Het Valkhof kijkt, krijgt u een indruk van de grootte van deze nederzetting. De plaatselijke bevolking moet erg onder de indruk zijn geweest van deze nieuwerwetse vorm van stedenbouw: vóór de komst van de Romeinen bestond de grootste nederzetting in ons land uit hoogstens drie houten boerderijen.

Loop verder de Burchtstraat door, ga de 2e weg rechts (Hertogstraat). Deze weg heeft ook een Romeinse oorsprong: hier begint de Romeinse 'snelweg' naar Maastricht en Tongeren. Loop de Hertogstraat uit, bij vijfsping linksaf, meteen weer links (Derde Walstraat). Een eindje verderop ligt aan uw linkerhand het voormalige St.-Josephhof (15).

Archeologen legen voorzichtig de kist met de Loden Lady.

14 Loden Lady

De Burchtstraat is de middeleeuwse voortzetting van de Romeinse weg tussen de stad Ulpia Noviomagus in Nijmegen-West en de legerkampen in Nijmegen-Oost. De Romeinen hadden de gewoonte om vlak langs dit soort wegen hun doden te begraven. In 2001 werd hier een loden grafkist gevonden met het stoffelijke overschot van een vrouw. De archeologen noemden de vrouw al snel liefkozend 'Loden Lady'. Een plaat met een afbeelding van het graf is midden op de Burchtstraat aangebracht. De Loden Lady was een rijke dame, zo blijkt uit het gebruik van de loden sarcofaag. Lood werd in de Romeinse tijd onder andere in Engeland gewonnen en was een kostbaar materiaal. Bovendien zijn net beneden haar knieën minieme restjes goud gevonden, waaraan men kon afleiden dat haar gewaad was versierd met goud. Uit de vorm van haar bekken blijkt dat de Loden Lady minstens één keer zwanger is geweest. Verder had ze een slecht gebit: in de onderkaak ontbraken nogal wat tanden en kiezen en de overige kiezen zaten vol gaten. Waarschijnlijk had ze veel kiespijn, geen ongewoon verschijnsel in de Romeinse tijd. Ze leefde in de vierde eeuw en is begraven op een steenworp afstand van het castellum op het Valkhof. Toen ze stierf was ze tussen de 35 en 50 jaar oud.

15 Oppidum Batavorum

We zijn hier aanbeland in het hart van Oppidum Batavorum, gesticht rond het begin van onze jaartelling. Voorafgaand aan de bouw van het Hof van Heden heeft de gemeente hier in 2005 en 2006 grootschalige opgravingen gedaan.

Resten van de fundamente-
ten van het oudste stenen
huis van Nederland.

*Loop de Derde
Walstraat uit en
steek de straat over
in de richting van de
zonnwijzer op het
Kelfkensbos.*

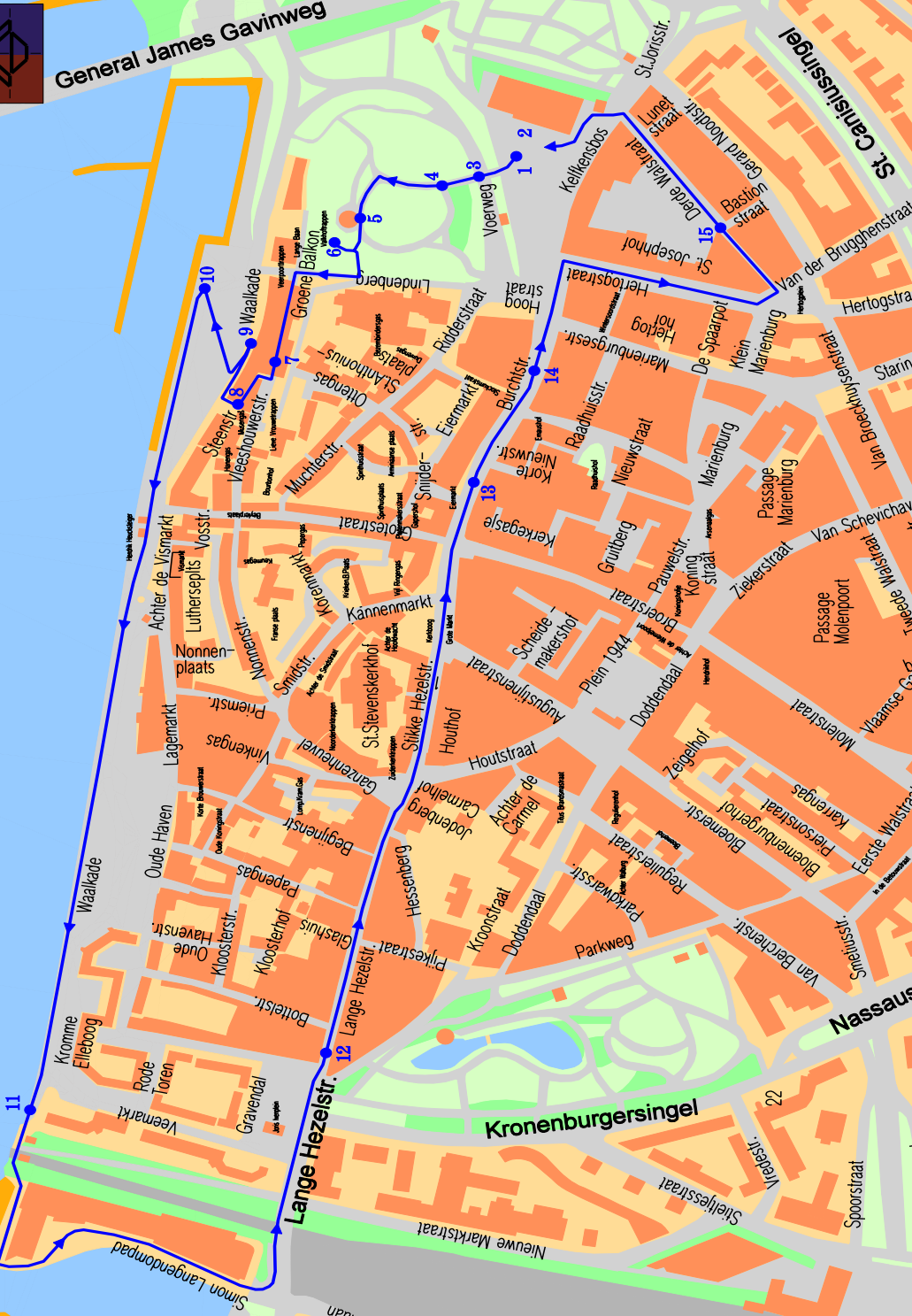
De resultaten daarvan zijn opmerkelijk. De oudste huizen lagen onder en achter de huidige bebouwing aan het Kelfkensbos (als u met het gezicht naar het hof staat: de huizenrij rechtsachter). Ze waren opgetrokken uit hout en leem en dateren van voor het begin van de jaartelling. De huizen lagen met hun voorkant aan de doorgaande Romeinse weg Hezelstraat - Burchtstraat - Kelfkensbos - Ubbergseveldweg. Rond het jaar 40 na Chr. zijn achter (dus vanuit uw positie links) deze huizenrij nieuwe huizen gebouwd, dit maal niet van hout en leem maar van steen. De archeologen legden hier de fundamente bloot van het oudste stenen huis van Nederland. De fundering bestond uit grauwacke, een gesteente dat de Romeinen haalden uit België of Duitsland. Voor de muren gebruikten ze tufsteen uit de Eifel, terwijl het dak was gedekt met dakpannen. De resten van dit huis krijgen een plek in het toekomstige Hof van Heden. De restanten van de huizen waren op veel plaatsen afgedekt door een brandlaag, het resultaat van de brand tijdens de Bataafse opstand in het jaar 70. Het zijn van die zeldzame momenten waar geschiedschrijving en archeologie elkaar ontmoeten. Op het terrein is een bijzonder portretmedaillon van blauw glas gevonden met de afbeelding van de Romeinse veldheer Germanicus. Germanicus krijgt zo - letterlijk - na tweeduizend jaar weer een gezicht en treedt daarmee in de voetsporen van zijn vader Tiberius, die op een steenworp afstand is vereeuwigd in de zonnwijzer.

Hier eindigt Via Centrum. Als u meer wilt weten over het Romeinse verleden van Nijmegen, bent u van harte welkom in Museum Het Valkhof.

Kijk ook op:

www.nijmegen.nl/archeologie,
www.historischeroutes.nl en
www.museumhetvalkhof.nl.

General James Gavinweg

Colofon

Via Centrum

Uitgave: gemeente Nijmegen

Coördinatie: André van Straaten,
gemeente Nijmegen

Tekst: Paul van der Heijden

Met dank aan: Katja Zee, Bureau Archeologie,
gemeente Nijmegen.

Druk: XXL press

2e druk, januari 2007

Afbeeldingen: gemeente Nijmegen (Bureau Archeologie, Afdeling Stadsontwikkeling); Museum Het Valkhof.

De provincie Gelderland en het Rijk dragen via het meerjaren ontwikkelingsprogramma grote steden beleid 2005 - 2009 bij aan dit project.

Via Centrum

Romeinse wandeling door het centrum van Nijmegen

